

Eugenia Rostańska

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej

Nauczyciel i Szkoła 2 (3), 7-13

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eugenia ROSTAŃSKA

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej

W 1995 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej zintensyfikowało prace nad reformą systemu szkolnictwa w Polsce. Początkowo kontynuowano ideę tzw. minimum programowego. Podjęto starania opracowania wzorcowych programów nauczania.

Takim programem dla klas początkowych jest program „Świat i ja” opracowany przez zespół pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Henryka Moroza. Jesienią 1996 roku prace nad reformą edukacji przyjęły inną strategię działań. W październiku 1996 roku powołana została Rada Programowa Reformy Szkolnictwa. Przewodnictwo nad pracami zespołów ekspertów objął wiceminister dr Mirosław Sawicki. Zadaniem tych zespołów było podjęcie takich działań, aby mogły one – jak to określił wiceminister – umożliwić szkołom zmiany. Organizacją prac zespołów redagujących podstawę programową kieruje wicedyrektor Biura Strategii Edukacji mgr Sławomir Ziemiński.

W pierwszej kolejności przyjęto dwa kierunki zmian:

- zmiany struktury,
- zmiany programu.

Zmiany struktury szkolnictwa w Polsce wynikają z nowego zapisu konstytucyjnego określającego obowiązek kształcenia się do 18-tego roku życia. Struktura szkolnictwa dzieli czas edukacji dziecka na pięć etapów i wyznacza okresy użycia standardów wymagań edukacyjnych.

Zmiany programowe wiążą się ze sformułowaniem tzw. podstawy programowej, którą traktować należy jako bazę określającą zadania szkoły, dziedzinę edukacji, wybrane treści nauczania i kompetencje uczniów nabyte w procesie edukacji. Podstawy stanowią o przygotowanych przez nauczycieli programach kształcenia, wyznaczając dla autorów programu tylko kierunek i podstawę merytoryczną.

Zezwała to na twórcze zmiany w treściach edukacyjnych, odpowiadające potrzebom dziecka we współczesnym świecie.

Struktura szkolnictwa i podstawy programowe zostały zatwierdzone przez Ministra Edukacji Narodowej w kwietniu 1997 roku. Obecnie kontynuowane są prace nad określeniem standardów wymagań edukacyjnych dla poszczególnych etapów kształcenia.

ZADANIA OGÓLNE SZKOŁY

Zgodnie z Ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty *nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata.*¹

Szkoła realizuje zadania opiekuńcze, wychowawcze i dydaktyczne uwzględniając poziom rozwoju psychofizycznego ucznia i jego sytuację rodzinną.

Szkoła umożliwia:

- poznawanie i rozumienie świata oraz jego kultury;
- ujawnianie zainteresowań i uzdolnień;
- rozumienie siebie, innych ludzi i ich poglądów;
- poszukiwanie duchowych wartości życia oraz kształtowanie i ocenę własnej wartości, rozwijanie potrzeby doskonalenia się;
- przygotowanie do odpowiedzialnego współtworzenia świata i odnajdywania w nim własnego miejsca; samoidentyfikację narodową i kulturową;
- kształtowanie postaw patriotycznych, poczucia przynależności do społeczności lokalnej, grupy etnicznej, narodu, społeczności międzynarodowej;
- zdobycie wykształcenia.

Szkoła zapewnia:

- opiekę, przyjazne, bezpieczne i korzystne dla zdrowia ucznia warunki edukacji;
- poszanowanie praw ucznia;
- warunki prawidłowego rozwoju psychofizycznego.

Szkoła wspiera:

- rozwój osobowości w zgodzie z własnym systemem wartości, który respektując prawa innych, wartości uniwersalne i przyjęte normy daje możliwość samorealizacji;
- aktywność poznawczą i twórczą;

¹ *Podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących*. Warszawa 1997. Ministerstwo Edukacji Narodowej.

- rozwój wrażliwości emocjonalnej i wyobraźni społecznej;
- samowychowanie, samokształcenie i kierowanie własnym rozwojem;
- prospołeczne i prozdrowotne działania ucznia.

Efektom realizacji powyższych zadań powinno być uzyskanie przez ucznia następujących umiejętności i kompetencji:

1. UCZENIE SIĘ

- Rozwiązywanie problemów poznawczych i realizacyjnych.
- Organizowanie procesu uczenia się i przyjmowania odpowiedzialności za własne wykształcenie.
- Wykorzystywanie doświadczeń i łączenie różnych elementów wiedzy.

2. MYŚLENIE

- Dostrzeganie związków przeszłości z teraźniejszością, związków przyczynowo-skutkowych i zależności funkcjonalnych.
- Radzenie sobie z niepewnością i złożonością zjawisk; ich całościowe i kontekstowe postrzeganie.

3. POSZUKIWANIE

- Poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystanie informacji z różnych źródeł, w tym rozważne i umiejętne korzystanie z mediów.

4. DOSKONALENIE SIĘ

- Ocena postaw i postępowania własnego i innych zgodnie z przyjętymi normami i systemem wartości uniwersalnych.
- Przyjmowanie odpowiedzialności za siebie i innych.
- Elastyczne reagowanie w obliczu zmiany, poszukiwanie nowych rozwiązań, stawianie czoła przeciwnościom.
- Utrzymywanie zdrowia fizycznego i psychicznego.

5. KOMUNIKOWANIE SIĘ

- Skuteczne komunikowanie się.
- Prezentacja własnego punktu widzenia, argumentowanie i obrona własnego zdania.
- Gotowość wysłuchania i brania pod uwagę poglądów innych ludzi.
- Korzystanie z nowych technologii komunikacyjnych.

6. WSPÓŁPRACA

- Praca w grupie; negocjowanie i osiąganie porozumienia; podejmowanie decyzji grupowych; stosowanie procedur demokratycznych.
- Nawiazywanie i podtrzymywanie kontaktów.

7. DZIAŁANIE

- Organizowanie pracy własnej i innych; opanowanie techniki i narzędzi pracy.

- Projektowanie działań i przyjmowanie odpowiedzialności za ich przebieg i wyniki.
- Racjonalne gospodarowanie czasem.

Powyższe zadania szkoła wypełnia organizując edukację w pięciu etapach kształcenia w ramach następujących dziedzin:

EDUKACJA WCZESNOSZKOLNA

Edukacja wczesnoszkolna, odwołując się do doświadczeń dziecka nabywanych w rodzinie, innych środowiskach i za pośrednictwem mediów, przygotowuje je do podejmowania zadań z różnych obszarów działalności człowieka. Szczególnie akcentowana jest problematyka związana z porozumiewaniem się, najbliższym środowiskiem, bezpieczeństwem i zdrowiem dziecka, dostarcza dziecku doświadczeń pozwalających na pełne przeżycie dzieciństwa.

EDUKACJA POLONISTYCZNA

Edukacja polonistyczna ma za zadanie dostarczenie językowego, literackiego i kulturowego materiału, umożliwiającego nabycie podstawowych sprawności komunikacyjnych (mówienia, słuchania, czytania, pisania) niezbędnych w życiu i w nauce. Wyposaża uczniów w wiedzę o budowie i funkcjonowaniu języka jako narzędzia komunikacji i tworzywa literatury oraz wdraża do sprawnego posługiwania się polszczyzną w mowie i piśmie z zachowaniem estetyki i kultury języka.

EDUKACJA HISTORYCZNA

Edukacja historyczna umożliwia zapoznanie się z wiedzą historyczną ułatwiającą samoidentyfikację kulturową, narodową i religijną oraz wykorzystywania wiedzy i terminologii historycznej w życiu codziennym i na forum publicznym.

EDUKACJA OBYWATELSKA

Edukacja obywatelska:

- przygotowuje uczniów do uczestnictwa w życiu społeczeństwa obywatelskiego i demokratycznego państwa prawa;
- kształtuje szacunek dla prawa oraz postawę odpowiedzialności obywatelskiej;
- przygotowuje uczniów do odpowiedzialnego udziału w życiu rodzinnym.

EDUKACJA FILOZOFICZNA

Celem edukacji filozoficznej jest ukształtowanie zintegrowanego obrazu świata i wrażliwości pozwalającej na rozstrzyganie dylematów moralnych w poczuciu odpowiedzialności za los własny i innych ludzi.

ETAP I

EDUKACJA Wczesnoszkolna

Zadaniem szkoły na tym etapie jest:

1. Zapewnienie opieki i wspomaganie rozwoju dziecka w przyjaznym, bezpiecznym i zdrowym środowisku.
2. Uwzględnianie indywidualnych potrzeb dziecka, troska o zapewnienie równych szans, umacnianie wiary we własne siły i możliwości osiągnięcia sukcesu.
3. Stwarzanie warunków do rozwijania samodzielności, dążenia do osiągnięcia celów, podejmowania odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie.
4. Rozwijanie wrażliwości moralnej, stwarzanie warunków indywidualnego i grupowego działania na rzecz innych dzieci.
5. Wzmacnianie poczucia tożsamości kulturowej, historycznej, narodowej i etnicznej dziecka.
6. Kształtowanie umiejętności obserwacji, ułatwienie rozumienia zjawisk zachodzących w dostępnym doświadczeniu dziecka otoczeniu przyrodniczym, społecznym, kulturowym i technicznym.
7. Rozbudzanie ciekawości poznawczej, zachęcanie do aktywności badawczej i wyrażania własnych myśli i przeżyć.
8. Rozwijanie wrażliwości estetycznej, tworzenie warunków do rozwoju wyobraźni, fantazji oraz ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej.
9. Zapewnienie warunków do harmonijnego rozwoju fizycznego, bezpiecznego postępowania i zachowań prozdrowotnych.

Treści:

- Wypowiadanie się w mowie i piśmie.
- Czytanie, tworzenie, rozumienie i interpretacja różnych tekstów odpowiednich do wieku.
- Stosowanie różnych form wypowiedzi w zależności od sytuacji społecznej.
- Formułowanie wypowiedzi pisemnej na podstawie obserwacji, działania, treści słuchanej i lektury.
- Spotkanie ze sztuką – książka, teatr, wystawa, koncert, film.
- Zabawy i gry teatralne, teatr lalkowy.
- Słuchanie baśni, opowiadań i utworów poetyckich jako inspiracji do słownego i pozasłownego wyrażania treści i przeżyć.
- Sięganie do różnych źródeł i technologii informacji, w tym korzystanie z czytelnicy i biblioteki szkolnej.
- Klasyfikowanie i porządkowanie przedmiotów, porządkowanie i rejestrowanie danych empirycznych.
- Podstawowe kształty geometryczne na konkretnych przykładach, szkicowanie prostych sytuacji geometrycznych.

- Obserwacja cykli i regularności w otoczeniu i matematyce.
- Liczby naturalne, działania arytmetyczne, zapis dziesiątkowy, kolejność wykonywania działań.
- Mierzenie, ważenie, obliczenia pieniężne, kalendarz.
- Udział dziecka w życiu klasy i szkoły – rola dziecka, ucznia i kolegi.
- Środowisko rodzinne ucznia – dom, rodzina, sąsiedztwo.
- Miejsce zamieszkania, położenie szkoły, specyfika i tożsamość miejscowości.
- Tradycje kulturowe – rodzinne, lokalne, narodowe. Symbole i święta państwowe.
- Podobieństwa i różnice między ludźmi, zrozumienie i tolerancja.
- Brzmienie głosów, instrumentów muzycznych, dźwięk, rytm, tempo.
- Śpiew, gra na instrumentach, ruch z muzyką.
- Percepcja elementów akustyki środowiska człowieka, muzyki i utworów muzycznych.
- Podstawowe środki wyrazu plastycznego: rysowanie, malowanie, kształtowanie bryły.
- Obserwowanie zjawisk i procesów przyrodniczych dostępnych doświadczeniu dziecka i komunikowanie o nich.
- Formy ochrony środowiska przyrodniczego w najbliższej okolicy.
- Różnorodność substancji w otoczeniu dziecka, w tym substancje szkodliwe.
- Urządzenia techniczne w życiu domowym, szkole i miejscowości.
- Bezpieczne posługiwanie się prostymi narzędziami.
- Poznawanie pracy w wybranych zawodach.
- Gry i zabawy ruchowe, ćwiczenia terenowe, wędrowki piesze.
- Umiejętności ruchowe oraz ćwiczenia fizyczne korygujące postawę ciała.
- Przestrzeganie reguł w zabawach i grach sportowych.
- Zabawy i gry ruchowe przy akompaniamencie muzyki.
- Poznanie własnego ciała.
- Działania na rzecz zdrowia i rozwoju.
- Higiena własna i otoczenia.
- Szukanie pomocy w sytuacji zagrożenia i urazu.
- Żywność i żywienie.
- Ruch i odpoczynek.
- Bezpieczeństwo, w tym poruszanie się po drogach publicznych, sygnały alarmowe.

Szkoła stwarza warunki do zdobywania następujących umiejętności i kompetencji:

- Mówienie, słuchanie, czytanie i pisanie z wykorzystaniem znajomości elementarnych zasad pisowni.
- Świadome użycie języka.
- Obcowanie z literaturą i sztuką dostępną dziecku.
- Umiejętność korzystania z biblioteki.

- Wybieranie spośród dostępnych dziecku komunikatów medialnych.
- Stosowanie podstawowych środków artystycznych z różnych dziedzin sztuki, literatury, plastyki, muzyki, tańca, teatru, filmu w wyrażaniu własnych myśli i uczuć.
- Odnajdywanie w kulturze rodzinnej i regionalnej źródeł wartości.
- Posługiwanie się liczbami i działaniami arytmetycznymi w praktyce.
- Stosowanie odpowiednich algorytmów pisemnych (mnożenie i dzielenie liczb przez liczbę jednocyfrową do 1000), dokonywanie prostych obliczeń w pamięci.
- Matematyzowanie sytuacji konkretnych; rozwiązywanie nietrudnych zadań tekstowych podanych ustnie, rysunkiem lub na piśmie.
- Dokonywanie praktycznych obliczeń dotyczących kalendarza, zegara, długości, ciężaru i pieniędzy, także związanych z samodzielnie wykonywanymi pomiarami.
- Rozpoznawanie podstawowych kształtów geometrycznych.
- Dostrzeganie związku między zachowaniem a uczuciami własnymi i innych.
- Organizowanie własnej pracy (plan dnia, tygodnia itd.).
- Porozumiewanie się w sytuacjach społecznych bliskich doświadczeniu dziecka; wyrażanie własnego zdania, słuchanie innych.
- Stosowanie norm współżycia w klasie i szkole.
- Obserwowanie i przekazywanie informacji o środowisku, zjawiskach fizycznych i procesach życiowych znanych dziecku.
- Dostrzeganie różnorodności substancji w najbliższym otoczeniu w trosce o bezpieczeństwo własne i środowiska.
- Umiejętne uczestnictwo w zabawach i grach oraz innych dziecięcych formach aktywności ruchowej z zachowaniem obowiązujących reguł.
- Wykonywanie prostych zadań ruchowych zgodnie z poleceniem nauczyciela.
- Dbłość o zdrowie, higienę ciała, porządek i czystość najbliższego otoczenia.
- Rozwiązywanie problemów konstrukcyjnych i technologicznych związanych z otoczeniem dziecka i jego bezpośrednim doświadczeniem.
- Bezpieczne korzystanie z urządzeń technicznych i środków transportu.
- Rozpoznawanie sygnałów alarmowych o niebezpieczeństwie.
- Bezpieczne poruszanie się po drogach publicznych.
- Rozpoznawanie zagrożeń wynikających z zachowań własnych i innych ludzi oraz szukanie pomocy.